Zoo worden inboorlingen verkocht en vermoord!

Verdedigingsrede van Gustaaf Hervé

voor het Hof van Assizen te Parijs

-:- (op den 23sten December 1907) -:-

VERTAALD DOOR H. CROISET

UITGAVE VAN J. BOEKBINDER
VOORMEULENLAAN 10 -:- BUSSUM

VOORWOORD.

Zoo worden inboorlingen verkocht en vermoord!

In zijne verdedigingsrede heeft GUSTAAF HERVÉ dat op zijn meesterlijke wijze aangetoond. Zoodanig, dat het leering geeft aan ieder.

Evenals Nederland in Indië, de Engelschen zoowat overal, de Duitschers op een deel van Zuid-Afrika en de meeste andere mogendheden op andere opengelegene hoekjes der wereld, heeft Frankrijk zijn klauwen uitgeslagen naar Marokko. D. w. z. de Fransche kapitalisten zijn bezig de zonen der Fransche arbeiders er voor te spannen de kastanjes uit het vuur te halen. Voor geen middel deinzen zij terug, hoe gruwelijk ook het moge wezen. Weerlooze vrouwen en kinderen worden vermoord, onschadelijk gemaakte krijgsgevangenen worden gefusilleerd. Eertijds bloeiende steden worden ruïnes, waar de opgestapelde lijken een verpestende stank walmen. En de Zaterdagplaatjes voor de ruiten der sigarenwinkels toonen u, hoe gemeen die bruine sloebers zijn. Ja, er wordt u geseind hoe blanken worden vermoord.

Maar er wordt **gezwegen** over:

de provocatie-middelen der kapitalisten:

de gedragingen van blanke rijkworders tegenover de vrouwen der inboorlingen;

het kwetsen der inboorlingen in hun heiligste gevoelens;

het tot het uiterste brengen dier inboorlingen door plagerijen en geweldenarijen van meest groven aard;

de beurszwendelaars, in wier belang dat alles geschiedt;

de beurszwendelaars, die de ziel zijn van alle naamlooze vennootschappen, die verrijzen als paddestoelen uit den grond;

de kanonnenkoningen, die zooals hier, zonder laagste inschrijvers te zijn, groote leveranties bekomen.

Verklaringen van Gustaaf Hervé
:- voor het Gerechtshof. -:

Mijneheeren Gezworenen!

De edele vriend die mij wel heeft willen ter zijde staan, op gevaar af zich te beladen met een gedeelte van de haat, die men mij toedraagt, en wiens geestdrift, welsprekendheid en juridische kennis mij gisteren herinnerde aan LABORI, ten dage dat hij pleitte voor Zola, dien anderen verdoemde, welke binnenkort naar het Panthéon zal worden overgebracht — had ongelijk zich de grove beleedigingen aan te trekken, die de advocaat-generaal mij naar het hooft geslingerd heeft. Ik, die al heel wat smaad heb moeten ondervinden, die in een sfeer van beleedigingen leef, die door het slijk gesleurd word in alle bladen die gij leest, mijneheeren gezworenen, ze mogen dan zijn republikeinsch of reactionair, ik voor mij, ik ben wat kalmer op dat punt.

Ik moet u eerlijk bekennen, dat ik mij zelve niet de vraag stel of hier ook iemand is, die zijn toga onteert.

De president PLANTEAU. — Alvorens u te laten voortgaan, HERVÉ, verzoek ik u andere uitdrukkingen te zoeken.

HERVÉ. — President, gij hebt den advocaat-generaal niet onderbroken, toen hij mij toeriep, dat ik mijn advocaten-kleed bezoedelde.

Mr. BONZON. — Het is mij niet aangenaam op dit oogenblik genoodzaakt te worden het woord te nemen, maar toch moet ik opmerken, dat gij den heer HERVÉ eene uitdrukking verwijt, die gebezigd werd door den drager van de roode toge en waarvan gij toen niets zeidet.

De advocaat-generaal FRÉMONT. — Ik heb gesproken van een beschuldigde.

Mr. BONZON. — De beschuldigde heeft recht op beleefdheid, vooral wanneer hij de man-van-manieren is, die de heer HERVÉ altijd was.

Verklaringen van Gustaaf Hervé
:- voor het Gerechtshof. -:

Mijneheeren Gezworenen!

De edele vriend die mij wel heeft willen ter zijde staan, op gevaar af zich te beladen met een gedeelte van de haat, die men mij toedraagt, en wiens geestdrift, welsprekendheid en juridische kennis mij gisteren herinnerde aan LABORI, ten dage dat hij pleitte voor Zola, dien anderen verdoemde, welke binnenkort naar het Panthéon zal worden overgebracht — had ongelijk zich de grove beleedigingen aan te trekken, die de advocaat-generaal mij naar het hooft geslingerd heeft. Ik, die al heel wat smaad heb moeten ondervinden, die in een sfeer van beleedigingen leef, die door het slijk gesleurd word in alle bladen die gij leest, mijneheeren gezworenen, ze mogen dan zijn republikeinsch of reactionair, ik voor mij, ik ben wat kalmer op dat punt.

Ik moet u eerlijk bekennen, dat ik mij zelve niet de vraag stel of hier ook iemand is, die zijn toga onteert.

De president PLANTEAU. — Alvorens u te laten voortgaan, HERVÉ, verzoek ik u andere uitdrukkingen te zoeken.

HERVÉ. — President, gij hebt den advocaat-generaal niet onderbroken, toen hij mij toeriep, dat ik mijn advocaten-kleed bezoedelde.

Mr. BONZON. — Het is mij niet aangenaam op dit oogenblik genoodzaakt te worden het woord te nemen, maar toch moet ik opmerken, dat gij den heer HERVÉ eene uitdrukking verwijt, die gebezigd werd door den drager van de roode toge en waarvan gij toen niets zeidet.

De advocaat-generaal FRÉMONT. — Ik heb gesproken van een beschuldigde.

Mr. BONZON. — De beschuldigde heeft recht op beleefdheid, vooral wanneer hij de man-van-manieren is, die de heer HERVÉ altijd was.

De President. — Ga voort, HERVÉ.

HERVÉ. — Zeer zeker zal ik voortgaan, president. Mijnheer de advocaat-generaal heeft zich afgevraagd of ik de Parijsche balie wel eer aandeed; ik zal niet de lompheid hebben hem te vragen, hem, den advocaat-generaal, of hij dit parket eer heeft aangedaan door de juiste vormelijkheid zijner taal, de moreele hoogte zijner taal en de moreele hoogte zijner gedachten.

Ik erken, dat ik mij niet in staat voel tot hevige uiting bij het hooren van zulk een requisitoir.

De stervende maatschappij heeft nooit iets begrepen van die, welke onder langdurige en smartvolle weeën uit hare lendenen geboren werd. Gij bewaart de traditie, mijnheer de advocaat-generaal. Gij begrijpt evenmin iets van onze daden, als uwe voorgangers. De advocaten-generaal van het Romeinsche keizerrijk begrepen ook niet de eerste christenen, toen zij hen laaghartig bejegenden, hen met hunne meest grove beleedigingen overstelpten en hun op het oogenblik, dat zij voor het verscheurend wildgedierte geworpen werden, zeggen kwamen, dat zij zich „aanstelden"; ge begrijpt ons evenmin als uwe voorgangers onder koning Louis-Philippe of van het keizerrijk onzen ouden Blanqui begrepen, wien zij ook verweten, dat hij zich een „houding" wilde geven, mooie aanstellerij, die iemand 39 jaren gevangenisstraf oplevert.

Maar stappen wij af van den heer advocaat-generaal en beleedigingen, die slechts mijn medelijden verwekken.

Mijneheeren gezworenen, eerst moet ik u zeggen, dat indien mijn vrienden van de „Guerre Sociale", onze verantwoordelijke beheerder MERLE, onze secretaris der redactie MIGUEL ALMEREYDA — gij ziet, de geheele familie was vervolgd — zich niet hier bevinden, naast mij, gij wel begrijpt, dat dit niet is uit gebrek aan moed; mijne vrienden zijn gedurende de zeven of acht jaren, dat zij deelnemen aan den strijd, bij elke politieke manifestatie opgepikt. Ofschoon nog jong, hebben zij reeds gevangenisstraf ondergaan voor hunne denkbeelden; zij vluchten niet, zij zijn in deze zaal en zullen hier weldra terugkomen om de welsprekendheid en de beleedigingen van mijnheer den advocaat-generaal te weerstaan. Echter, we zijn geen beschuldigden, die zich als lammeren laten slachten. Men heeft ons vervolgd, GALHAUBAN, die stervende is en mij, voor artikelen die uitsluitend betrekking hadden op de Marokko-kwestie. Men heeft mijn vriend MERLE, den gerant, vervolgd om een artikel van zijn hand, gericht tot de soldaten uit de Ooster-provinciën, naar aanleiding van de werkstakingen in

het Zuiden, en onzen redactie-secretaris, ALMEREYDA, voor een ander artikel over de gebeurtenissen in het Zuiden. Het valt direct op, dat dit twee verschillende zaken zijn.

Ik kan heel goed begrijpen, dat de regeering en het hof de kwestieën Marokko en Narbonnen gaarne tot ééne wilden doen samensmelten, maar wij willen niet, dat men twee zaken verwarre, die met elkander niets hebben te maken. Neen, dat zou al te gemakkelijk zijn, om ons tien of meerdere malen te vervolgen — wij zijn nu reeds zeven maal vervolgd — en daarna alles tot ééne zaak terug te brengen. Als advocaat moet ik mij dikwijls neerleggen bij de beschikkingen van het hof; als beschuldigde handel ik als gelijkberechtigde, en wij, mijne vrienden en ik, wenschen onze verdediging te voeren zooals ons dat bevalt, zonder er ons om te bekommeren, of dat iemand al of niet behaagt.

Is het nog wel noodig te zeggen, dat ik mij bereid verklaar de artikelen mijner vrienden mede te onderteekenen? Mijn vrienden zijn vervolgd, wijl ze tot de soldaten gezegd hebben: „Gij die men oproept naar de kazerne onder het valsche voorwendsel, dat gij *het heilige grondgebied* des vaderlands moet verdedigen, gij soldaten-fabrieksarbeiders en soldaten-landbouwers, als men zich van u wil bedienen als van de soldaten-wijnbouwers uit het Zuiden tegen uwe broeders, weigert dan". Ik ben reeds drie malen door het hof vervolgd voor dergelijke taal. Wanneer gij mij opnieuw voor het gerecht zult willen dagen voor aansporing van militairen tot ongehoorzaamheid, zult gij mij vinden. Er gaat geen week voorbij, dat ik mij niet schuldig maak aan dat misdrijf, hetzij in openbare vergaderingen of in de „Guerre Sociale". Maar deze keer word ik daarvoor niet vervolgd: nu sta ik alléén terecht voor de zaak-Marokko; en ik zal niet toestaan dat bij het debat wordt afgeweken.

Evenzoo neem ik niets terug van wat ik in de „Guerre Sociale" of elders geschreven heb tegen de tegenwoordige opvatting van het begrip vaderland. Ja, ik houd hier, zoo goed als elders, staande, dat de tegenwoordige vaderlanden (Frankrijk, Duitschland, Italië, enz.) verouderde opvattingen zijn. Ik houd staande, dat op het oogenblik, met de elkander opvolgende veren hervormingen in de machinerie, met de internationalisatie van het kapitaal, dat van het eene einde van Europa naar het andere trekt zonder grenzen te kennen, met die kapitalistische beschaving, die hoe langer hoe gelijkvormiger wordt over het geheele werelddeel, met die communicatiemiddelen, die de afstanden doen ver-

dwijnen, zoodanig, dat wij thans dichter bij het verste oord in Rusland zijn dan onze vaders in het noorden van Frankrijk het waren bij die van het zuiden voor een 50 jaar geleden, ik houd staande, dat die oude nationale afbakeningen hun tijd gehad hebben; wij zijn de voorloopers van de groote Europeesche en menschen-federatie, die zal doen vervallen de oude grenzen door de geschiedenis getrokken, die verschillende naijverige volkeren van vandaag tot elkander zal brengen, evenals de opheffing van douane-grenzen tegen 1789 de oude provincies van het vroegere Frankrijk tot elkander heeft gebracht en doen samensmelten.

En daar wij, Fransche en Duitsche socialisten, ons nu reeds beschouwen als landgenooten, als de burgers van het groote universeele vaderland, dat wij op socialistischen grondslag zullen stichten, weigeren wij in de toekomst elkander te vermoorden om de grillen onzer heerschers. Hier, evenals op het sociaal-democratisch congres te Stuttgart, zes maanden geleden, verklaar ik het luide, dat het eenige middel om de regeerders, zoo te Berlijn als te Parijs, te verhinderen ons naar de slachtbank te leiden voor belangen, die de onze niet zijn, dat het eenige middel is hen te bedreigen met algemeene dienstweigering in geval van oorlog, hun te zeggen: „Indien gij u in een Europeeschen oorlog wikkelt, zullen wij u doen, wat onze voorouders gedaan hebben met Lodewijk den zestiende op den 10en Augustus of met Napoleon den Derde op den 4en September."

Ge ziet, dat ik, die laatstelijk mijne straf heb kwijtgescholden gezien, er verre van ben mijne woorden terug te trekken, dat ik nog geen berouw getoond heb sedert die kwijtschelding, die ge mij schijnt te verwijten, alsof ik die ooit gevraagd had, *uwe* kwijtschelding.

Ik kom hier niet met gebogen hoofd als berouwvol zondaar.
Ik kom hier als beschuldiger.

Ik beschuldig.

Ik beschuldig het Fransche leger in Marokko ervan, dat het in een belang, hetwelk geen nationaal belang is, geen publiek belang, maar in het belang van een zeker aantal vrijbuiters uit de financieele wereld, daar vijandelijkheden heeft begonnen zonder de bevelen der regeering, dat het zonder sommatie een niet ommuurde stad heeft gebombardeerd, dat het er een geheele onschuldige en weerlooze bevolking heeft vermoord, dat het krijgs-

gevangenen heeft doodgeschoten, dat het gewonden heeft afgemaakt, dat het zich bewust of onbewust heeft verlaagd tot uitvoerder, in elk geval tot medeplichtige aan de afschuwelijkste knevelarij: Hier voor dit hof beschuldig ik de officieële vertegenwoordigers der Fransche natie, die natie, welke men mij vroeger op school voorstelde als de edelmoedigste en ridderlijkste onder alle volkeren, altijd gereed haar roemrijk zwaard ten dienste der verdrukten te stellen.

Straks zullen wij wel zien, of gij deze natie nog zijt.

Laat mij u zeggen, dat ik het voor de nationalistische partij betreur, dat niet een patriot, een Fransche nationalist, een vertegenwoordiger van het meest bekrompen nationalisme, dat niet DÉROULÈDE*) zelf gekomen is om hier deze beschuldigingen uit te spreken; ik betreur het voor de patriotten, voor wie de vaderlandsliefde geen zakenpatriotisme is, maar een eerbiedwaardig gevoelen, dat nog plaats laat voor een flinke dosis idealisme.

De Marokkaansche leening.

Mijneheeren gezworenen, gij kent Marokko; gij kent dat als menschen, die hun zaken, hun bezigheden hebben, die zich nooit speciaal op de bestudeering der Afrikaansche vraagstukken hebben toegelegd. Gij weet, dat het evenals Frankrijk een groot land is, bergachtig als onze provincie Auvergne en de streek der Alpen, zonnig als Provence, met mooie weilanden en in de vlakke streken vrij schoone bouwlanden, vruchtboomen en koren. De Marokkanen, wel verre van wilden te zijn, leven er in een soort op lossen grondslag staande federatie, waarvan de grond en rijkdommen theoretisch aan de stammen, maar in werkelijkheid aan eene aristocratie behooren. De eenige band, die er tusschen al deze lieden bestaat, is de godsdienstige. Het zijn muselmannen, fanatiek, dat stem ik toe, maar niet merkbaar fanatieker dan de boeren uit Laag Bretagne, in wier midden ik ben opgevoed.

Hun godsdienstige heerscher is tegenwoordig de sultan ABD-EL-AZIZ, te Fez.

Het bezit van dat land — dat een bevolking heeft waarvan men niet nauwkeurig het zielental kan opgeven, daar sommigen het op 3 of 4, anderen op 7 of 8 en weer anderen op 30 millioen schatten — lachte den Europeanen reeds in vroegen tijd toe. De

*) Een der hoofdaanvoerders van de militaristische, nationaal-koningsgezinde partij.

eerste bezetters zijn de Spanjaarden geweest, die zich vlak tegenover Spanje zijn komen vestigen; echter zij hebben de Marokkanen willen bekeeren met het geweer in de hand en met behulp van den brandstapel, naar de aloude Castiliaansche methode, en daar zij tegenover zich vonden volksstammen, beschermd door de bergen in den Riff, zijn zij niet verder gegaan.

Daarna waren het de Engelschen, die in de kuststreken hunne koopwaren afleverden, welke door kooplieden, voor het grootste deel joden, verder naar de binnenlanden werden gebracht.

Eindelijk kwamen van den anderen kant, over de landzijde, de veroveraars van Algerië. Daar de lieden, die gij hier vertegenwoordigt, Mijnheer de Advocaat-Generaal, voorvaderen hebben, die Algerië aan zijn bewoners ontstalen, geeft hun dat rechten op de naburige landstreken, eerst op Tunis, eindelijk op ... Marokko. Als ik het horloge aan een uwer ontstal zou mij dat onaantastbare rechten geven op dat van zijn buurman. Gij hadt dus onaantastbare rechten op Marokko; nu ging het er maar om ze aan de concurrenten te ontfutselen. Dat was de groote gedachte van DELCASSÉ *) gedurende eenige jaren de officiëele zaakgelastigde der Fransche kapitalistische klasse.

In 1904 onderhandelde de heer DELCASSÉ met de officiëele vertegenwoordigers van de Engelsche en Spaansche kapitalistische klassen.

De koning van Spanje teekende in naam van de Spaansche regeerende kliek; ik geloof dat het grootste voordeel, dat hem dat bezorgd heeft is, dat de Fransche Republiek niet zou medewerken aan de ontwikkeling der republikeinsche denkbeelden aan gene zijde der Pyreneëen.

De Engelsche regeering gaf der Fransche een vrijbrief voor Marokko op voorwaarde, dat men haar in Egypte met rust liet.

Er waren Engelsche schuldeischers, die geld hadden geleend aan den sultan ABD-EL-AZIZ ... men zond hem rijwielen, automobielen, lieve vrouwtjes uit Parijs en Londen; de Engelsche kooplieden uit Tanger verrijkten zich, door hem uiterst kostbare weeldeartikelen te leveren, zij hadden hem geld geleend tegen hooge rente. ABD-EL-AZIZ had geleend zonder te rekenen. Waarom zou hij ook rekenen? *Zijn volk* moest het toch betalen. De Engelsche schuldeischers moesten dus schadeloos worden gesteld. Den dag na het Fransch-Engelsche verdrag van 1904 vormde

*) Jarenlang minister van Buitenlandsche zaken.

zich een consortium van banken, waarbij de „Banque de Paris et des Pays-Bas", om den sultan van Marokko te leenen, wat hij noodig had om zijn vreemde schuldeischers te voldoen, zoodat er toen slechts nog Fransche schuldeischers waren. De Marokkaansche leening bedroeg 60 millioen. De Banque de Paris gaf de aandeelen uit tegen 475 francs, en daar zij ze van den sultan tegen 400 fr. had verkregen, was dat een eerste winst van 75 fr. op ieder aandeel, of bijna 20 °/₀. Binnen enkele dagen stegen deze papieren tot 536 fr. en het is waarschijnlijk dat de bank niet al haar aandeelen direct aan de markt gebracht heeft, toen zij 475 fr. waren, dat eerst toen deze aandeelen boven de 500 gestegen waren, misschien tot 520 en 530 fr., dat zij er toen een gedeelte vàn heeft losgelaten; ge ziet wat voor haar de totale winst was van de operatie.

De concurrenten waren tevreden gesteld, de Engelsche schuldeischers betaald en het vreedzame binnendringen liep als van zelf, toen een mededinger kwam opdagen, dien men vergeten had: de keizer van Duitschland kwam met groot vertoon te Tanger den Sultan van Marokko zijn hooge bescherming verzekeren.

Waar er sprake is van den heer Schneider, kanonnen en ammunitiewagens.

Dit alarm ligt nog versch in ons geheugen, het dateert van 1906. Uwe kranten, gij herinnert het u wel, begonnen Duitschland te bedreigen met de kanonnen der Engelsche vloot en op zekeren dag was er een paniek in de Tweede Kamer; het gerucht liep, dat het bevel tot mobilisatie was gegeven; het zag er in elk geval naar uit als of men bevreesd was voor een oorlog en de regeering ging zonder de Kamer te raadplegen een verbinding aan van 200 miljoen. Het waren 193 miljoen op den kop af. Ik heb hier voor mij het rapport van den heer MESSIMY over de oorlogsbegrooting, die het gebruik van deze 193 miljoen aangeeft. Van deze som zijn er 137 miljoen aangewend voor de artillerie. Een groot gedeelte van de bestelling ging naar de firma SCHNEIDER van Le Creusot.

In het rapport van den heer MESSIMY vind ik een bijzonderheid, die u zal doen begrijpen, waarom wij er zóó op stonden den heer SCHNEIDER te hooren.

Op bladzijde 225 van het rapport lees ik:

Wij kunnen evenwel, zonder den goeden trouw van wien maar

ook in verdenking te stellen, de volgende zeer betreurenswaardige handelingen niet met stilzwijgen voorbijgaan. Daar de constructie-winkels van den artillerie-dienst niet in staat waren in een betrekkelijk korten tijd de ammunitiewagens te vervaardigen, die bestemd waren opgenomen te worden onder het zware artillerie-materiaal 155 R, was men verplicht zich tot de particuliere industrie te wenden...

Maar geheel onverwacht of op z'n zachtst uitgedrukt ongewoon, de bestelling voor 500 ammunitiewagens werd gegund aan diengene der twee laagste inschrijvers, die **den hoogsten prijs vroeg!**

Wij wenschten de oorzaken dezer onregelmatigheid te kennen en uw rapporteur heeft daarom de volgende vraag gericht tot het departement van oorlog:

„Eenige maanden geleden moet er eene bestelling caissons uitgevoerd zijn (buiten de begrooting) en men verzekert mij, dat deze opdracht is gegeven aan een firma (Le Creusot) die een hoogeren prijs (13.500 fr. per caisson) vroeg dan een dergelijke fabriek (Etablissement Cail) 10.000 fr. per caisson.

„Kunt gij deze kwestie ook ophelderen?"

Het ministerie van oorlog antwoordde met het volgende schrijven:

„De caissons, waarvan hier sprake is zijn caissons 155 C R. Het doel waarmede men zich voor deze levering tegen het einde van 1905 tot de particuliere industrie wendde was om (in verband met den ernst der buitenlandsche aangelegenheden) zich te verzekeren, dat op z'n laatst tegen het einde van 1906 zou plaats hebben de ontvangst der 500 caissons, noodig ter aanwending der 50 kanonnen 155 T R, welke tegen dat tijdstip vervaardigd zullen zijn door de artillerie-inrichtingen.

„Men zond de vertegenwoordigers der maatschappijen, die, wat machines en verdere gereedschappen betreft, daartoe het gunstigst waren ingericht naar den inspecteur die het opzicht heeft over de vervaardiging van het krijgsmateriaal en toonde hun het model der te maken ammunitie-wagens. Na bestudeering der kwestie wenschten de meeste maatschappijen niet voor de levering in aanmerking te komen of konden zich niet verbinden voor den termijn van aflevering.

„Twee gegadigden bleven over, t. w.:

„1o. Schneider & Montgolfier, voor den prijs van 13.500 fr. per caisson;

„2o. La Société française de construction mécanique, voor ongeveer 10.000 fr.

„De eersten verklaarden echter, dat het hun niet mogelijk was alleen door hunne fabrieken voor tijdige aflevering te zorgen en dat zij

dus genoodzaakt waren de medewerking in te roepen van de Société des Batignolles en de Compagnie de Fives-Lille.

„Na zulk eene verklaring en gezien de groote technische en praktische moeilijkheden verbonden aan de installatie voor de vervaardiging van het materiaal van staal en nikkelplaten, meende de permanente inspectie, dat de „Société française de construction mécanique" in de absolute onmogelijkheid verkeerde de gevraagde materialen op het vereischte tijdstip af te leveren.

„Indien inderdaad „Le Creusot" met z'n machtige inrichtingen, z'n kennis van dit soort fabrikaat, waarvoor hij reeds was ingericht, niet in staat was zelfstandig op den bepaalden tijd voor levering zorg te dragen, scheen het zeker dat de „Société française de construction mécanique", aangewezen op eigen middelen en door het feit, dat ze nog nooit eenig materiaal van dat soort vervaardigd had niet in het bezit van het daartoe noodige machine-complex, onmogelijk kon beantwoorden aan de bepalingen voor leveringstijd noodzakelijk gemaakt door de omstandigheden.

„Om deze redenen kwam alleen de firma „Schneider & Montgolfier" in aanmerking."

Let wel, mijne heeren gezworenen, dat de firma CAIL, die aanbood de caissons tegen 10.000 francs te leveren, een groote schadeloosstelling moest betalen, als ze niet op tijd gereed waren en dat een dergelijk handelshuis niet lichtzinnig een verbintenis aangaat.

Bovendien kunnen wij zien wat de rapporteur over de oorlogsbegrooting denkt van het antwoord van het departement op zijn vraag om inlichtingen:

„Deze redenen hebben ons niet wel aannemelijk toegeschenen, en wij meenen, dat men de bestelling had kunnen splitsen om ieder der in aanmerking komende firma's een gedeelte op te dragen.

„Niets bewijst, dat de „Société de construction mecanique", indien zij de zekerheid had gehad zich een gedeelte van de aanbesteding gegund te zien, zich niet zou verzekerd hebben van de medewerking van andere huizen om èen gelijksoortig consortium te vormen als hetwelk door „Le Creusot" is opgericht met de „Société des Batignolles" en de „Compagnie de Fives-Lille".

„Wij achtten het onmogelijk onze taak te vervullen zonder het Parlement op de hoogte te stellen met deze betreurenswaardige en laakbare handeling, die, gelukkig, eene uitzondering is."

En dus leverde van het eerste oogenblik af het Marokkaansche avontuur voor een groep financiers 20 °/₀ commissie op

een leening van 60 miljoen; aan den heer SCHNEIDER eene belangrijke leverantie in kanonnen en ammunitie-wagens: aan de belastingbetalers 200.000.000 fr. uitgaven boven de begrooting, waarvoor de Kamer het crediet moest toestaan.

Maar de vrijbuiters van de beurs en de groot-industrie hoopten op nog beter.

Zij vleiden zich Marokko geheel en al ten eigen bate op te peuzelen.

Waarin men den heer Schneider ziet als deelhebber aan alle Marokkaansche Maatschappijen.

Terzelfder tijd, dat men de Marokkaansche leening sloot, zag men een menigte Marokkaansche maatschappijen als paddestoelen uit den grond verrijzen.

Gij weet, mijneheeren gezworenen, dat als een financiëele of industriëele maatschappij opgericht wordt, de statuten op twee plaatsen moeten gedeponeerd worden: aan de handelsrechtbank en op het stadhuis van de gemeente, waar die maatschappij haar zetel heeft. Men is niet gerechtigd deze documenten over te schrijven, men heeft echter het recht ze in te zien. Een onbescheiden oog heeft de statuten der verschillende vennootschappen ingezien. Deze onbescheidenheden hebben ons in staat gesteld het volgende te constateeren:

De heer GAUTSCH had établissementen in Marokko, de établissementen GAUTSCH. Hij heeft ze verkocht aan den heer SCHNEIDER, of liever: hij heeft met den heer SCHNEIDER opgericht een vennootschap die eerst bekend was onder den naam „de Maatschappij GAUTSCH".

Het kapitaal der Vennootschap bestond uit 150 aandeelen van 10.000 fr. Van deze 150 aandeelen van 10.000 fr. behoorden er 46 aan het huis SCHNEIDER en 21 particulier aan den heer SCHNEIDER, zoodat de firma SCHNEIDER en de heer SCHNEIDER bijna de meesters waren in deze Maatschappij „GAUTSCH", daar zij bijna de meerderheid der aandeelen bezaten.

En wien vinden wij naast den heer SCHNEIDER, toen de maatschappij op nieuwe basis werd gereconstitueerd? Niemand minder dan den heer DE CHÉRISAY, uw gezantschapsattaché in Marokko. Als het niet zoo ver ware, zouden we ook hem hebben doen oproepen en we zouden hem gevraagd hebben, of hij zijne aandeelen betaald heeft. Wij hebben den heer SCHNEIDER doen

dagvaarden; als hij zich verwaardigd had te komen en indien hij de feiten en cijfers bestreden had, zouden wij het hof gevraagd hebben, zoo noodig door het stellen van conclusies, dat een rechter van instructie even slechts den Boulevard du Palais overstak, om hier aan de overzijde, aan de handelsrechtbank te verifiëeren.

In de vergadering van 23 April 1904 heeft de heer SCHNEIDER het kapitaal der maatschappij op 3.500.000 fr. doen brengen en toen hij het woord nam richtte hij zich als volgt tot de aandeelhouders .... ge ziet, dat we niets uit den duim zuigen:

„Door onze maatschappij op te richten in een tijd toen de waarschijnlijk door Marokko op te leveren voordeelen slechts aan een klein aantal ingewijden bekend waren, hebben wij getoond vertrouwen te stellen in de toekomst van dat land; maar wij hebben om overwegingen, die gij kent...."

Als de heer SCHNEIDER gekomen ware, zou ik hem gevraagd hebben welke die overwegingen waren.

„... vermeden te werk te gaan op eene wijze, die de aandacht zou trekken.

„In December van het vorig jaar hebben wij u uiteengezet, dat het oogenblik gekomen scheen om met een of anderen naam nader aan te duiden het doel, dat wij met onze maatschappij beoogen."

Van de aandeelen, uitgegeven om het kapitaal met twee miljoen te vermeerderen, werden er 456 van 1000 franc genomen door de Société Schneider en 240 door den heer SCHNEIDER persoonlijk. Van toen af nam de maatschappij den naam aan van Compagnie Marocaine.

Maar zóó zeker is ze een filiaal van Le Creusot, dat ieder haar de Société Schneider noemt.

Gedreven door nieuwsgierigheid, want het werd interessant, bladerden wij de statuten der Marokkaansche naamlooze vennootschappen verder door en zoo vonden wij ook een maatschappij die den wijdschen naam „Agadir" droeg. Onmiddelijk werd onze aandacht getrokken door de bijzonderheid dat de zetel van deze „Société d'Agadir" is in de Rue Pasquier No. 15, waar ook de zetel is van de „Société Marocaine" van den heer SCHNEIDER. Wij hebben toen doorgezocht om te zien of die „Société Agadir" soms ook een tweede editie van de „Société Marocaine" was; en inderdaad hebben we dan ook geconstateerd, dat de voornaamste aandeelhouders dezer maatschappij zijn: de heer SCHNEIDER, reeds genoemd; het huis Schneider du Creusot, meergenoemd en

eindelijk de „Société Marocaine", waarvan ik u zooeven sprak, dat is dus nog eens de firma SCHNEIDER.

Deze vennootschap heeft precies hetzelfde doel als de andere, alleen draagt ze een anderen naam; die goede belastingbetalers behoeven niet te weten, dat de heer SCHNEIDER in al deze maatschappijen betrokken is; men mag niet weten, dat hij geïnteresseerd is bij de Banque de Paris et des Pays-Bas; dat er in Marokko geen Maatschappij kan opgericht worden, zonder dat hij er de ziel van is. In elk geval liggen de statuten van de „Société Agadir" op dezelfde plaats; indien iemand het door mij aangevoerde bestrijdt, behoeft men niet ver te loopen om het te controleeren.

Nog een andere vennootschap, die bijzondere vermelding verdient: dat is de „Maatschappij van onroerende goederen in Marokko en de Afrikaansche koloniën voor den aankoop van terreinen in Marokko". Men heeft dan ook terreinen gekocht in 't bijzonder in de buurt van Tanger.

In deze maatschappij kunt ge al uwe zaakgelastigden in Marokko vinden; zij zijn er allen. Om te beginnen de heer DE SAINT AULAIRE, die, op het oogenblik van de stichting der Naaml. Vennootschap, eerste secretaris van het Fransche gezantschap te Tanger was, en die op het oogenblik nog belast is met de behartiging **„onzer"** belangen in Marokko; de heer MARINACCE CAVALLACE, consul van Frankrijk, sedert kort in Frankrijk teruggekeerd. Wij hebben hem gedagvaard, wijl hij in Frankrijk was, maar hij heeft er wel voor opgepast te komen. Ten rechte zou het u verwonderen zoo gij op de lijst ook niet vondt uwen tweede geattacheerde bij de legatie van Marokko, den heer Graaf DE CHÉRISEY, meergenoemd.

Nog een andere maatschappij, die ik de eer heb u voor te stellen; dat zal de laatste zijn om u niet te vermoeien: zij heet de „Union des Mines Marocaines". *) Weet gij, wien men daarin aantreft? Men vindt er, natuurlijk, het huis SCHNEIDER, maar gij zult nooit raden in welk gezelschap? In gezelschap van zijn concurrent, de firma KRUPP van Essen, de groote Duitsche kanonnenfabriek.

Het is waar, dat de conferentie van Algéciras Parijs voorloopig met Berlijn verzoend heeft, nu de Fransche regeering op zich genomen heeft de orde te bewaken in de Marokkaansche

*) Marokkaansche Mijnenmaatschappij.

havens, met behulp van Marokkaansche politie, en aan alle vreemden dezelfde rechten in het sultanaat van ABD-EL-AZIZ waarborgen als aan de Franschen.

De moeilijkheden met Duitschland waren uit den weg geruimd. Nu was er makkelijk een voorwendsel te vinden om tusschenbeiden te treden.

De waarheid omtrent den moord op Fransche werklieden te Casablanca.

De gelegenheid was spoedig gevonden. Den 31sten Juli had er te Casablanca een kloppartij plaats tusschen Marokkanen en Europeesche werklieden. Werklieden van wien? Van den heer SCHNEIDER, dat spreekt van zelf.

Wat is er gebeurd? De Fransche dagbladen zeggen u: er is een moord op Franschen gepleegd, er zijn twee Fransche, twee Spaansche en drie Italiaansche werklieden gedood. Een geval van Mahomedaansch fanatisme. Zonder nadere uitlegging.

Gelukkig is er in Frankrijk, buiten de „Guerre Sociale", nog een blad, dat als het iets weet zich haast het te zeggen, zonder zich er om te bekommeren, of dat den heeren der financieele wereld minder aangenaam is! Dat is het blad van de socialistische partij: „l'Humanité".

De „Humanité" heeft in haar nummer van den 22en September een publicatie gegeven, geteekend door LONGUET, waarin de uitslag van het door het groote Spaansche dagblad „El Pais" ter plaatse gedane onderzoek.

Het schijnt, dat de oorzaak van al het kwaad te vinden is in de verfoeielijke handelingen van een zeker aantal Fransche zakenlieden, die naar Casablanca gekomen zijn, om, zooals een Moorsche notabel het uitdrukte, „zich te verrijken ten koste van hun land en het onze".

Deze individuen hebben kalmpjes weg een steengroeve geopend op een terrein, dat hun niet toebehoorde en zonder verlof hun spoorweg op particulieren grond aangelegd. Alle klachten ten dien opzichte werden niet aangehoord en bleven te vergeefsch.

Onder dezelfde omstandigheden aarzelden ze niet hun spoorweglijn langs openbare wegen door te trekken.

Men weet welk respect de Mahomedanen hebben voor het stoffelijk overschot hunner afgestorvenen. Volgens hunne opvattingen kan de eindelijke opstanding slechts plaats vinden als de zielen der overledenen hunne lichamen terugvinden.

Zoo waren er ondernemers die niet aarzelden Moorsche doodenakkers te schenden door de beenderen, die bij het aanleggen der spoordijken te voorschijn kwamen, gewoon terzijde te werpen. Ook namen zij steenen uit een groeve, die hun niet toebehoorde.

Als ik de middelen had gehad den Spaanschen onderzoeker, die naar Casablanca gegaan is, te laten overkomen, als ik hem de reis had kunnen betalen, indien ik niet heden was gedagvaard geworden voor een artikel, dat ik eerst eenige weken geleden schreef, zou ik hem onder eede hebben laten bevestigen de bijzonderheden, die hij met nauwkeurige aanwijzigingen in zijn blad mededeelt. Door gebrek aan geld heb ik het niet kunnen doen; ik heb niet de middelen, die men bij het proces ZOLA had om getuigen te laten komen van het andere eind van Frankrijk, ik heb geen fondsen om getuigen uit Spanje of Marokko te doen komen. Maar wat u op uw hoede moet doen zijn, wat in uw oogen aan het artikel van de „Humanité" een zekere waarde moet geven is, dat dat artikel op de eerste bladzijde verschenen is en dat geen enkel Fransch blad het heeft durven tegenspreken, noch logenstraffen, noch bespreken.

Ziedaar het beginpunt van de kwestie Casablanca.

De Fransche zeesoldaten ontschepen ondanks de bevelen der regeering.

De nationale eer moest gewroken worden: de nationale eer had er belang bij de lieden te wreken, die door hun tergen de inboorlingen tot het uiterste gedreven hadden.

Wat is er gebeurd. Hier heb ik een document, ontleend aan de Staatscourant; het is van een mijner politieke tegenstanders, den heer RIBOT. De heer RIBOT heeft 12 November j.l. het woord gevoerd; zijne rede komt voor in het Staatsblad, het nummer van 13 November, bladzijde 2162, mijnheer de advocaat-generaal. De rede van den heer RIBOT is een stuk, dat in mijn oogen van veel belang is. Ziethier wat de oud-minister van buitenlandsche zaken denkt, hij die de zaak van naderbij heeft bestudeerd, hij die een besliste voorstander is van koloniale uitbreiding, ziethier wat hij denkt van de wijze, waarop het avontuur van Casablanca begonnen is.

De heer RIBOT. — *De waarheid is, dat het incident zich eensklaps voordeed, de consul was met vacantie, de vice-consul-kanselier was met verlof, waarvan de minister van buitenlandsche zaken onkundig*

was. (Teekenen van verwondering.) *Ge begrijpt wel, mijnheer de minister, waarom ik deze kritiek lever; onze ambtenaren moeten begrijpen, dat het ambt niet geschapen is voor de ambtenaren.* (Luid applaus). *De vacantie mag in dit ons Frankrijk niet* de *hoofdzaak worden voor de ambtenaren.* (Opnieuw applaus). *Als er onraad is, moet de ambtenaar op zijn post zijn.*

Een brief dien ik gister, den 23sten December, van een koopman uit Tanger ontving bevestigt deze vreemdsoortige afwezigheid uwer beide vertegenwoordigers te Casablanca juist op het oogenblik dat het bombardement begonnen was:

„Op Nieuwjaarsdag zal de regeering den legatie-commies NEUVILLE decoreeren,*) den zoon van den consul te Gibraltar, die nooit iets van hem heeft kunnen maken, en die door protectie hem in Tanger heeft weten te bergen. Zijn zuster is gehuwd met MAIGRET, vice-consul te Casablanca. Gedurende de afwezigheid van den consul MAUPERTUIS, met vacantie in het moederland, had MAIGRET zijn zwager naar Casablanca over laten komen om hem te helpen!!! In werkelijkheid echter was het om een weekje te kunnen gaan doorbrengen te Gibraltar, bij schoonpapa, zeker als hij was, dat de schoonbroeder niet zeggen zou van zijn reis zonder verlof".

Dit is de bevestiging van wat de heer RIBOT gezegd heeft. De consul is met vacantie, dat is de heer MAUPERTUIS, de vice-consul de heer MAIGRET is met verlof, zonder dat de minister van buitenlandsche zaken het weet.

En toen heeft hij zijn schoonbroeder laten komen.

Het is noodig, dat gij de bijzonderheden van deze zaak weet. Ik wil wel de gevangenis ingaan, maar eerst wil ik u inlichten. Dat is een „vreemdsoortige houding" zou de heer advocaat-generaal zeggen.

Het is juist gedurende deze afwezigheid en ondanks alle raadgevingen zelfs van zijn vader — dat NEUVILLE, verwonderd zich aan het hoofd van een consulaat geplaatst te zien, zich alles geoorloofd achtte, en dank zij zijn heerschzuchtig karakter, in stede van de oneenigheid tusschen den pacha en de vertegenwoordigers der mogendheden te doen ophouden, hitste hij integendeel de gemoederen zoodanig op, dat hij de zekere oorzaak werd van de schermutseling, moordpartij genoemd, waarbij 3 Italianen, 3

*) Dat is gebeurd; de heer De Neuville is den 1sten Januari door Clemenceau gedecoreerd geworden.

Spanjaarden en 2 Franschen omkwamen en talrijke Marokkanen werden gewond.

Zijn bezinning verliezende, noodzaakte hij de Franschen, woonachtig te Casablanca, in het consulaatgebouw te vluchten, waar, als zij het gewild hadden, de Marokkanen allen hadden kunnen ombrengen. Direct bij aankomst van de „Galilée" gaf hij het bevel tot het bombardement der stad, met de bekende gevolgen, alzoo een bloeiende handelsplaats makende tot een doode stad; want men verbergt het te vergeefs: evenals de Spanjaarden te Ceuta en te Mellila, zijn wij krijgsgevangenen te Casablanca, ommuurd zou beter zijn, zonder eenige verbinding met het binnenland, daar de Marokkanen er natuurlijk de voorkeur aan geven met hunne waren naar Mazagan te gaan, dan aan de Fransche Roumis*) te brengen... Vele kooplieden zijn tot den rand van het faillisement gebracht en dat alles tengevolge der domheden van een jongmensch van 25 jaar! Ezel der ezelen, alleen goed om hooi te vreten en die men nu gaat decoreeren.

De brief is ter beschikking van den advocaat-generaal en der heeren gezworenen, dat spreekt van zelf.

Ik kom terug tot mijn officieel document.

Gij stelt geen vertrouwen in mij, maar de goede trouw des heeren RIBOT is voor u boven twijfel verheven. Deze voegt er nog dit aan toe:

„Het bevel door onzen minister gegeven aan den kommandant van de „Gallilé" was met uiterste voorzichtigheid te werk te gaan om de onvoldoende strijdmacht van dat schip en als het leven onzer landgenooten in gevaar was hen te helpen door hen aan boord te nemen of door hen op de koopvaardijschepen te brengen. Maar van ontscheping, neen daarvan kon geen sprake zijn."

Ge begrijpt waarom er geen sprake kon zijn van eene ontscheping. Als de Fransche zeelieden aan land gaan, zouden de Marokkanen — stelt u in hun plaats — meenen, dat zij de stad kwamen innemen en dan zou het van zelf tot schieten komen, er zou plaats hebben een uitbarsting van wat men (als er sprake van vreemdelingen is) fanatisme noemt, hetgeen vaderlandsliefde zou heeten, als het van onze landgenooten kwam. Ook had de regeering gezegd: „Ge moogt uwe mannen niet ontschepen, want volgens de acte van Algésiras hebben wij er geen recht toe; we zijn alleen maar belast met het houden van politietoezicht met

*) Scheldnaam voor christenen.

behulp van inlandsche politiebeambten". De regeering had zich er alleen toe bepaald den kommandant van de „Gallilé" te machtigen de Fransche kooplieden te Casablanca op te nemen, zoo zij in gevaar waren.

Maar men had gerekend buiten een jongmensch, dien men zal decoreeren en die een andere opvatting had van de belangen zijns lands.

De heer RIBOT vervolgt:

„Er zijn andere telegrammen, die wij niet in het Geelboek vinden..."

Ik heb het Geelboek gezien en bemerkt dat er heel wat inlichtingen ontbreken, vooral omtrent SCHNEIDER en de financiers en kapitalisten die tot den Marokkaanschen oorlog hebben aangespoord.

„... die mededeelen, dat op dat oogenblik de oom van den Sultan op zich had genomen den pacha af te zetten ..."

Dus de Sultan had den Pacha ontslagen, wijl hij de schermutseling, waarbij Europeesche werklieden gedood waren, niet had kunnen verhinderen.

„... hem vervangen had door den Kaïd, die twee dagen van te voren, aan het hoofd zijner manschappen, de inscheping der Europeanen op een Engelsch schip had beschermd."

Dus, de Sultan had den Pacha ontslagen, onder wiens beheer de schermutseling had plaats gegrepen, men had hem vervangen door den Caïd, die, na de worsteling, op het oogenblik, dat men een gisting onder de bergbevolking had kunnen vreezen, die Europeanen, die het wilden, had geholpen bij hun inscheping. Ge ziet, dat was een goedgezinde Caïd.

„Deze Caïd, voorloopig met het bestuur der stad belast, had nog een poging gedaan door te gaan zeggen, dat indien men het bombardement vermeed, dat noch door de regeering bevolen was, noch in hare bedoeling lag, hij trachten zou voor de rust in te staan; het is dus een ongeluk, dat de „Gallilée" met zulk een spoed die 60 helden heeft ontscheept. Het doet ons altijd genoegen heldenmoed te aanschouwen, ons hart van Franschman klopt er warmer door uit dankbaarheid en tegelijkertijd met trots, maar toch moet de voorzichtigheid nooit uit het oog verloren en de gegeven bevelen opgevolgd worden. (Zeer goed! zeer goed!)"

Ik zeg niet, dat zij geen moed hadden die zestig zeelieden, maar van de roovers, die den trein van Etampes aanvielen, kan hetzelfde gezegd worden.

„Als dit incident niet had plaats gevonden, zou de stad niet gebombardeerd zijn, en gij kunt bedenken, dat wij zonder slag of stoot hadden aan land kunnen gaan. Het is waar, dat wanneer men 3000 mannen zendt, niemand hen durft aanvallen: wij zouden zonder slag of stoot aan land zijn gegaan, alle maatregelen, die gij noodig geoordeeld had, hadden vlug genomen kunnen genomen worden en waarschijnlijk onze ontruiming kunnen verhaasten. (RIBOT, 12 November, Staatsblad blz. 2164.)"

De heer RIBOT, die een zeer gematigd man is, noemt dat een ongeluk.

Toen de Marokkanen deze matrozen hebben gezien die met hunne geweren naderden, liep het volk vijandig te hoop; het geloofde, dat de Europeanen den heiligen grond van den Islam kwamen veroveren. Eenige benden van de bergen kwamen de stad binnen, de geweren werden gebruikt en er had een begin van plundering plaats. Toen begonnen de schepen, die op de reede lagen, zonder sommatie het bombardement, vriend en vijand bombardeerend, zoowel het kwartier der joden als de wijk der mahomedanen.

De gruwelen te Casablanca.

Nu kom ik tot een document, ontleend aan een dagblad, dat zeker niet onder verdenking staat op het punt van vaderlandsliefde: dat is de „Matin".

De „Matin", die rijker is dan de „Guerre Sociale", had correspondenten ter plaatse, dezen hebben telegrammen gezonden, die noodwendig ter uwer kennis moeten gebracht worden:

„De stad levert een bejammerenswaardig schouwspel op. De Marokkanen, die tot de stammen behooren, zijn uit de stad gevlucht. De schade is aanzienlijk; om de 10 passen vindt men een doode in een plas bloed. De straten zijn verlaten. Het schijnt of een overstrooming de gansche bevolking heeft verdelgd en wij als reizigers een doode stad bezichtigen. Voor de geplunderde magazijnen liggen stapels linnengoed en kleedingstukken in de goot te rotten.

De lucht is vergiftigd door de stank der lijken, die met vreeselijke wonden zijn overdekt. Zwermen vliegen gonzen er om heen en zelfs overdag wordt de stad beschenen door de vreemde lichtschakeeringen, afkomstig van brand. De zonnestralen komen slechts tot ons na te zijn gedrongen door donkere rookwolken.

In deze verlatenheid weerklonken nog geweerschoten. Vanwaar komen deze kogels? Vanwaar weet men niet. En toch was de stad bij mijn aankomst schoon en zonverlicht. Nu is ze een onafzienbare doodenakker."

„Casablanca, 8 Aug. Dépêche van onzen tweeden specialen correspondent (overgeseind van Tanger, den 10den Augustus, des avonds om 11 uur 40 m.) De verschrikkelijke stank der in staat van ontbinding verkeerende lijken, die de straten versperren, het schouwspel dezer stad, verwoest door de granaten, opgehooopt met door elkander opgestapelde lijken van paarden en Marokkanen, bezaaid met de overblijfselen van de geplunderde magazijnen is werkelijk afgrijselijk.

Tot aan de knieën waadt men door het koren, de rogge en haver, roekeloos over den grond uitgespreid te midden van ledige kisten, stoffen en voorwerpen van allerlei aard. Het is één ruïne, één verwoesting. Alle winkels zijn volmaakt ledig, hun leeggeplunderde vakken zijn als gapende monden.

De Arabische stad is nog slechts een verzameling rookende puinhoopen. Overal vindt men lijken van Marokkanen, opgezwollen door ontbinding, in onnoembare houdingen. Ze liggen daar als krengen bij den vilder. Straks zal men ze wegslepen, want de atmosfeer is ondragelijk.

Ik wensch niets liever dan deze geraamtenmassa te ontvluchten, waarvan het schrikbeeld mij lang zal vervolgen ...

Gedurende den geheelen namiddag hebben de troepen, over de gansche stad verspreid, de laatste Marokkaansche strijders vervolgd. De soldaten van het vreemdenlegioen hebben bezit van de stad genomen onder het zingen van de Marseillaise, terwijl zij geranium- en laurierbladen met zich mededroegen op de punten hunner geweren gestoken. Nauwelijks enkele schoten zijn er gelost. De tirailleurs zijn verrukt.

. . . .

De Arabieren te paard voeren een grooten galop uit. Hunne paarden chargeeren in concentrische bochten, zij denken in werkelijkheid, dat zij aan een fantasia deelnemen, maar hunne schoten, uitstekend gericht met hunne nauwkeurig bewerktuigde en snelwerkende wapens, vallen te midden onzer rijen. Het is werkelijk een wonder, dat onze soldaten daardoor niet geraakt worden."

Mijn koopman te Tanger beweert, dat de Marokkanen de plundering hadden begonnen, maar dat zij voortgezet en vol-

eindigd werd door de Algerijnsche tirailleurs en de Franschen. Zij hadden zeer waarschijnlijk oude vuursteengeweren, zij bewogen zich op hunne paarden als de Arabieren van 1830 en toen zonden de schepen „Gloire" en de „Galilée" hun granaten van SCHNEIDER, granaten van 400 à 500 frank per stuk. Overdag heeft men er drie duizend geworpen, die van deze bloeiende stad een kerkhof gemaakt hebben."

Zietdaar wat gij gedaan hebt, zietdaar mijnheer de advocaat-generaal, wat te Casablanca is uitgericht door de Fransche troepen, wier pleitbezorger gij van ambtswege zijt.

De Fransche oorlogsjongens fusilleeren hunne krijgsgevangenen.

Eenige dagen daarna publiceerde „De Echo de Paris", een nog vaderlandslievender dagblad dan de „Matin", de volgende dépêche, die aan de censuur moet ontsnapt zijn.

„De Franschen hebben twee krijgsgevangenen gemaakt, die na den veldslag door generaal DRUDE ondervraagd werden. Toen werd hun het doodvonnis voorgelezen. Zij weenden, kusten de handen van den generaal en wierpen zich ter aarde, maar nadat men hen genoodzaakt had hun eigen graf te delven, werden zij gefusilleerd."

Toen men in „De Echo de Paris" dit telegram las, verwekte het afschuw, en JAURÈS maakte zich tot tolk der publieke verontwaardiging, door den heer CLEMENCEAU te schrijven, dat hij hem interpelleeren zou.

Drie dagen daarna werd er in alle bladen officieel medegedeeld, dat de correspondent van „De Echo de Paris" niet goed had gezien, dat men generaal DRUDE had getelegrafeerd, die antwoordde, dat er geen krijgsgevangenen waren gefusilleerd.

Burger JAURÈS heeft toen de onnoozelheid gehad zijne interpellatie in te trekken. Het feit is officieel tegengesproken, wij zullen zien óf deze tegenspraak u evenals JAURÈS voldoende is. Wanneer de soldaten teruggekeerd zijn, dan zal *ik* wel zorgen te weten te komen of generaal DRUDE de waarheid heeft gezegd.

Maar in afwachting van dien terugkeer heb ik oplettend de groote bladen gelezen, die speciale correspondenten hebben, en tien dagen nadat er in de officieele mededeeling van den heer CLEMENCEAU gezegd werd, dat men de krijgsgevangenen niet fusilleerde, publiceerden alle bladen, zoowel de nationalistische

als de andere, den volgenden brief van den commandant PROVOST van het vreemdenlegioen, die te Casablanca bij een uitval gedood werd:

Lieve Mama,

Wij liggen nu bijna rustig in het kamp, overdag ten minste en ook 's nachts wordt het alarm zeldzamer. Evenwel is er nog geen enkele nacht voorbijgegaan zonder dat een voorpost op de een of andere flank bezoek van de Marokkanen ontving. Eergisteren nacht, bij dikke mist, stieten een dertig man vijandelijk voetvolk op een onzer voorposten. Men beschoot elkaar op tien pas. Van de onzen werd niemand geraakt; de Marokkanen hebben een doode en een gewonde achtergelaten; maar volgens hunne gewoonte moeten zij andere dooden en gewonden medegenomen hebben, want de bloedplassen waren talrijk. De gewonde werd medegenomen naar het middengedeelte van het kamp, bij de politiepost. Voortdurend hief hij tegen de wacht zijn vuist op, zonder twijfel om zich te laten afmaken, maar vanmorgen reeds hebben wij hem naar den bevelvoerder der stad gebracht om hem te laten ondervragen en terechtstellen."

Den volgenden dag of den dag daarna stierf deze overste, die zijn krijgsgevangenen liet ondervragen en terechtstellen, bij een uitval tengevolge eener granaat-ontploffing; en in een brief aan zijn familie, verschenen in een dagblad van Poitou, schrijft een soldaat, dat hij den commandant PROVOST heeft zien sterven, den rug aan splinters geslagen, door een granaat, afkomstig van een Fransch schip, dat van uit de verte op zes kilometers afstand in die menigte schoot om de Fransche troepen te verlossen.

En nog eenige dagen daarna publiceerde het agentschap-HAVAS het volgende telegram, dat alle bladen overgenomen hebben en hetwelk de particuliere correspondenten van de „Echo de Paris" en de „Matin" bevestigd hebben; *dit* bericht is niet tegengesproken geworden:

„Op drie kilometer van Sidi-Moumen, zijn eenige inlandsche soldaten gestooten op twaalf Arabische ruiters en dertien man voetvolk, waarop zij een charge maakten. De ruiters wisten te ontsnappen, maar de inlandsche soldaten doodden één van het voetvolk en maakten zes krijgsgevangenen. Zij brachten ook de eenige wapenen van de bende mede, die bestonden uit een oud buiten gebruik gesteld Martini-geweer, een bajonet op een stok gestoken en drie lange Arabische geweren. Na ondervraagd te

zijn, zijn de krijgsgevangenen onder een escorte van inlandsche soldaten naar de kust gevoerd en toen gefusilleerd, omdat zij waren aangetroffen met wapenen in de hand."

Ge ziet wel, men fusilleerde de krijgsgevangenen niet!

Van toen af besloot men gijzelaars te nemen (de heer PICHON, uw minister van buitenlandsche zaken noemt dat gedelegeerden) men heeft gedelegeerden der naburige stammen genomen, men heeft gijzelaars genomen, men heeft ze bewaakt en daar de stammen vreesden, dat men met de gijzelaars zou doen, wat de Pruisen dreigden te doen met de Fransche gijzelaars, indien er bij toeval van uit een dorp op hen geschoten werd, verwijderden zij zich niet van de kust bij Casablanca.

Alleen, zooals mijn koopman te Tanger zegt, zonden de Marokkanen hun producten niet naar de markt van Casablanca; zij hebben deze haven in quarantaine gesteld en koesteren tegen de Franschen een woesten haat, die de Engelsche en Duitsche kooplieden ten voordeele van hunnen handel zullen weten te exploiteeren.

Hoe men de Beni-Snassen beschaaft.

In de nabijheid van Casablanca was er niets meer te doen, te meer daar de conferentie van Algésiras aan de kapitalisten van alle Europeesche naties een behandeling op voet van gelijkberechtigdheid verzekerd had.

De vrijbuiters van de Fransche overmacht wierpen zich toen op ander gebied.

Te Algésiras had de Fransche diplomatie een aanmerkelijk voordeel verkregen. Onder voorwendsel dat er tusschen Algerië en Marokko 1.200 K. M. gemeenschappelijk grondgebied ligt, hebben de Fransche kooplieden verkregen, dat men aan Frankrijk, d. w. z. aan SCHNEIDER & Co. bijzondere rechten toestond.

Welke voordeelen konden aan die zijde nagejaagd worden?

Wanneer men uit Algerië komt, na bij Flemcen den spoorweg verlaten te hebben, die langs den ganschen kust van Algerië gaat, en die men in Marokko wil doorleggen, om naar Fez te gaan, is er slechts een doorgang: dat is die, waarlangs alle veroveraars van Marokko gegaan zijn; dat is het dal tusschen de bergen aan de kustzijde en het Atlasgebergte, dat ten zuiden ligt. Om in Fez aan te komen moet men Ouljda en Taza passeeren; de afstand tusschen de Algerijnsche grens en de hoofdstad van Marokko is ongeveer 400 kilometer.

Op dezen weg, den weg van Taza maakte de bende SCHNEIDER & Co. aanspraak.

Eenige maanden van te voren was een Fransch geneesheer, DR. MAUCHAMP, vermoord op 500 kilometer van daar in het zuiden van Marokko. Muzulmannen, die mij geschreven hebben (want sedert twee dagen ontvang ik brieven van Muzulmannen) beweren dat docter MAUCHAMP gedood is — maar dat waarborg ik u niet — omdat hij Arabische vrouwen verkrachtte. Let wel, ik waarborg u het feit niet, maar in ieder geval heeft het zich voorgedaan op 500 kilometer van Ouljda...

Dat in een uitgestrekt land als Marokko, dat zoo groot is als Frankrijk, een nogal avontuurlijk geneesheer vermoord is, dat is een betreurenswaardig voorval, maar dat bewijst nog niets tegen de Marokkanen, dat kan u ook overkomen, u en mij, zonder Frankrijk nog te verlaten.

Toen dachten onze financiers en onze mannen van de politiek, die als de ambassadeur MILLET, dien gij gisteren gehoord hebt, nog al houden van groote politieke kwesties, den diefstal op z'n Amerikaansch: „Kijk daar hebben we een middel om tot Fez door te dringen; nu het verdrag van Algéciras ons den weg naar die zijde geopend heeft, is het oogenblik van handelen gekomen: jelui hebt op 500 kilometer afstands van de Algerijnsche grens den docter MAUCHAMP vermoord, wij zullen ons meester maken van Ouljda, dat bij die grens ligt, op den weg naar Fez".

Ik wist wel, dat men het daar niet bij laten zou; en ik was dan ook niet verwonderd, toen ik twee maanden geleden in alle bladen las, dat het er veel van had of de stam der Beni Snassen zich minder vriendschappelijk gedroeg. Toen zei ik tot mijzelf: „De Beni-Snassen zijn op den weg van Taza. Dat zal hun ongeluk aanbrengen". Ik bedroog mij niet. Onder voorwendsel dat zij zich hadden schuldig gemaakt aan geweldplegingen op andere, met Frankrijk bevriende Marokkaansche stammen, legde de militaire overheid van Ouljda hun een boete van 5000 frank op.

Gij hebt dat in uwe dagbladen gelezen en dat heeft u natuurlijk toegeschenen: „dat zijn lui, die hunne buren uitplunderen, men legt hun 5000 franks boete op; dat is gerechtigheid."

Maar wacht nog even. Daar de Beni-Snassen zich niet haastten om die 5000 frank te brengen, zond men hun een colonne: dat was de eerste sommatie voor de in beslagneming. Men had tot de colonne gezegd: „Gij moet alleen een tocht door

het land maken en niet schieten". Natuurlijk werd er wel geschoten, tenminste men heeft het ons verteld.

Men is dus voortgegaan ons overwinningsbulletins te zenden, en ziehier wat ik gevonden heb in mijn lievelingsblad de „Matin" van 7 December:

De overwinning te Ahrball.

Na een oogenblik van oponthoud te Ahrball hernemen de eerste afdeelingen hun marsch in de richting van het huis van den Kaïd SI MOKHTAR BOUTCHICH, aanvoerder der oproerige beweging, wiens broer een week geleden krijgsgevangen werd gemaakt, onder de omstandigheden, die ik u medegedeeld heb.

Dit huis is bezet door troepen Beni-Snassen. Men nadert tot op 900 meter.

Op dit oogenblik wordt uit het huis een schot op onze troepen gelost. Dit is het signaal tot het gevecht, dat spoedig algemeen wordt.

De sectie mitrailleuses van het 2de Zoaven wordt onmiddellijk in batterij opgesteld evenals een sectie van 80 m.M., gecommandeerd door den luitenant GUIOT-SIONNET.

Het vuur wordt geopend op cactushagen, die het huis omringen, een klomp metselwerk in den vorm van een kubus, roodachtig, de kleur van den grond.

De sectie tachtigers bombardeert vervolgens het huis, en schiet er met meliniet-bommen breede bressen in.

De kanonschoten van het kaliber 80 kosten slechts 15 frank. Dat is bijna voor niets. Zoo kan mijnheer SCHNEIDER z'n kosten niet goedmaken.

Toen het huis totaal doorschoten was, ging de genie-officier POITEVIN er heen om het door met meliniet gevulde springbussen te doen springen. Een reeks verschrikkelijke ontploffingen vernielden het huis, dat weldra niet meer dan één groote ruïne was.

Dat huis is een ware vesting, waarvan de muren een meter dik zijn. Van binnen waren het meerendeel der voorwerpen weggenomen. Evenwel vond men twee onaangeroerde kisten kartetsen, kruit, kogels en een geheel materiaal voor het maken der kartetsen. Tweehonderd kippen, twee ezels en talrijke potten boter vormden den buit voor de soldaten.

Onder het terugtrekken hebben we de drie groepen huizen in brand gestoken, die de dorpen van Ahrball en zijn marktplaats

vormen. Reusachtige rookzuilen stijgen ten hemel op, zich vermengend met die welke afkomstig zijn van de granaat-ontploffingen.

De geheele berg staat in vuur."

Begrijpt ge, mijneheeren gezworenen, waarom generaal LYANTEY den dagbladcorrespondenten verboden heeft zijn kolonnes te volgen?

Het dagblad de „Libéral d'Oran" van den 2^{den} December, dat ik juist heden ontving van een onbekend vriend te Oran, verhaalt ons, hoe men de krijgsgevangenen behandelt:

„Marnia, den tweeden December, 9 uur, 15 m.

De rust en het vertrouwen beginnen zich te herstellen te Marnia. De bevolking is gelukkig en in zekeren zin trots gevangenen te zien aankomen. Van deze laatsten heeft er een 12 kogels in het lichaam. Het geval is niet gewoon. Hij heeft overigens lachend verklaard, dat hij nog geen lust heeft om te sterven.

Een ander heeft een gebroken knie. Woedend, doordat hij een weinig te veel geschud wordt, zegt hij in zeer goed Fransch aan den soldaat van het vreemdenlegioen, die hem vast hield: „Als ik een geweer had, zou ik je voor je d . . . schieten!"

Waarop de soldaat heeft geantwoord door een bajonetsteek ter hoogte van den schouder."

Ge ziet het voor u gebeuren! Men brengt de gevangenen over: de een heeft 12 kogels in z'n bast, de andere een gebroken knie. Volgens het blad schudt men den laatsten zeer ruw. Hij dreigt, hij zegt: „Als ik een geweer had zou ik je afmaken, ik zou je voor je donder schieten." Onmiddellijk geeft een dezer Algerijnsche tiralleurs wier moed, heldhaftigheid en ridderlijke deugden zoo straks het hart en de stembanden van den heer advocaat-generaal deden trillen, hem een bajonetsteek in den schouder. Onnoodig u te zeggen, dat het dagblad van Oran geen woord van protest heeft tegen deze laagheid.

De financiëele ondergrond van de campagne tegen de Beni-Snassen.

De Beni-Snassen begonnen mijne belangstelling op te wekken, toen ik uit Oran den volgenden brief ontving, dien ik ook ter beschikking houd van den heer advocaat-generaal en de heeren gezworenen:

Mijn waarde HERVÉ:

Ik meen dat het nuttig is u op de hoogte te stellen met de ongehoorde dingen, die zich hier afspelen. Gij, in Parijs, vermoedt ten stelligste niet welke laagheden hier in zekere burgerlijke en militaire kringen in het Oransche worden uitgehaald. Een Duitsch telegram door de Fransche pers overgenomen, deelde mede dat de gebeurtenissen van Ouljda het gevolg waren van de uitdagingen der Fransche zaakgelastigden. Welnu, dat is absoluut de waarheid. Ziehier wat ik hier ter plaatse zelf verneem.

Ten eerste moet ik u zeggen, dat de Marokkaansche expeditie niet alleen gewild was, maar voorbereid door een militair, den generaal LYANTEY, en een bende kapitalisten en politieke personen te Oran, waaronder de heer BASTOS, de groote sigarenfabrikant; de heer TROUIN, de afgevaardigde van Oran, is de politicus, die zich belast heeft de zaak te behandelen ten opzichte der publieke opinie en de geheele pers om te koopen.

Maar om deze zaak te doen slagen, was er een voorwendsel noodig. Hoe dat te maken? Ziehier, hoe de heeren dat aanlegden.

Een van de bende, de heer MULLER, kocht in de omstreken van Ouljda, zekere terreinen en vestigde er een jachthuisje. De kranten noemen dit optrek een hoeve. Van deze plek moest de provocatie uitgaan, die de expeditie van generaal LYANTEY moest rechtvaardigen. Deze heeren en vooral de heer TROUIN begaven zich dikwijls naar deze plaats en ondervroegen de Beni-Snassen om te weten te komen of zij wapens hadden. Zij vernamen, dat deze stam in het geheel niet gewapend was. Hoe deze provocatie waarschijnlijk te maken, als het uitkwam dat deze Marokkanen geen wapens hadden? Ze moesten dus gewapend worden. Men zond toen zijn handlangers op hen af met de opdracht hun wapens op te dringen. De Beni-Snassen namen ze aan. Weet gij wie het zijn, die de stammen van wapens voorzagen? Heel eenvoudig de heeren BASTOS, TROUIN & Co. Zij lieten de boot „Le Zénith" met een hoeveelheid kisten beladen, bevattende geweren en krijgsammunitie en de lading, bestuurd door een der commissionairs van den heer BASTOS, een zekere LECA, werd gezonden van Oran naar Marokko. De zaak was echter ontdekt en er zouden leelijke dingen uit voort kunnen spruiten. Generaal LYANTEY verzekerde zich onmiddellijk van de medewerking van enkele chefs der marine en ziehier, wat men besloot: Om goed te doen uitkomen, dat de oorlogscontrabande streng werd tegengegaan,

moesten twee oorlogschepen de Zenith vervolgen, maar met opdracht haar niet in den grond te boren en haar hare munitie te laten ontschepen. Een kleine oorlogsboot, de „Turky", vergezelde de „Lalande" en de „Galilée" die jacht op de „Zenith" maakten. Het was inderdaad de „Turky" die de „Zenith" van den heer BASTOS kanonneerde. En toen de inbeslagneming plaats had, waren de wapens rustig aan wal gebracht en kwamen den volgenden dag den Beni-Snassen in handen.

Onze Marokkanen waren dus gewapend. Men moest nu de uitdaging kunnen bewijzen. Op het jachtterrein van den heer Muller, bij Ouldja, bereidde men de streek voor. Onder voorwendsel van te jagen. schoot men op eenige inlanders.

Marokkanen, van wier medewerking men zich verzekerd had, schoten zonder iemand te raken, wel te verstaan.

De militaire autoriteiten legden den Beni-Snassen 5000 frs. boete op voor de geweerschoten, waaraan ze onschuldig waren. En natuurlijk wilden ze niet betalen. Toen maakte men zich van hun vee meester. Zij boden geen tegenweer. Wat nu te doen? Men betaalde enkele individuen (inlanders) die moesten komen schieten op de hoeve (jachthuis van den heer MULLER). En inderdaad, om die drie of vier geweerschoten trok de hoevebewoner zich in den namiddag van den 24[sten] terug op Port-Say, na eerst kostelijk gedejeuneerd te hebben. Hij kwam rustigjes in het dorp aan, zonder in het minst ook maar verontrust te zijn. Het spel was gespeeld; er was uitdaging en de expedidie begon. Toen eerst, tot het uiterste gebracht, verdedigden de Beni-Snassen zich. Gij weet de rest.

Zie, mijn waarde HERVÉ, in welke mate deze inlichtingen u van dienst kunnen zijn, nu de Marokko-geschiedenis aanleiding kan zijn tot een conflict. Ge kunt gelooven in de absolute waarachtigheid der feiten, ik heb ze uit zekeren bron."

Op gevaar af van mijn briefschrijver te compromiteeren zal ik u zijn naam noemen. *)

Deze brief was geteekend GIRAULT. GIRAULT is de naam van een revolutionaire kameraad, die een reeks vergaderingen hield in het Oransche.

---

*) Tengevolge der duistere handelingen van het bestuur der posterijen, afgericht door de politie van Clemenceau, heeft Girault, als getuige gedagvaard, niet kunnen komen om zijne verklaringen af te leggen. Men heeft hem een toegezonden postwissel eerst dagen later doen toekomen. Eenige dagen daarna is hij plotseling gearresteerd, onder beschuldiging militairen tot ongehoorzaamheid te hebben opgezet, voor woorden die hij drie maanden van te voren te Epernay zou gezegd hebben.

In uwe oogen is dat een verdachte bron, en ik haast mij u te zeggen, dat gij aan dit dokument niet dezelfde waarde kunt hechten als aan de getuigenis van den heer RIBOT. Maar ik, die deze brief ontvang, ik die in GIRAULT evenveel vertrouwen stel als gij in den heer RIBOT, wat moest ik doen, ik journalist?

Ik zei tot mijzelf: Des te erger! indien, bij toeval, er in dezen brief onnauwkeurigheden zijn, indien er laster in voorkomt tegen BASTOS, tegen MULLER, tegen LECA, dan zullen ze me vervolgen, ze zullen me doen veroordeelen; maar toch word ik nog liever veroordeeld, omdat ik te goeder trouw een dergelijke beschuldiging publiek heb gemaakt, dan me zelf te moeten verwijten: Je hadt die documenten, je kon de publieke opinie in beweging brengen, je kon dezen brief publiceeren, en uit vrees voor de gevangenis heb je het niet gedaan; en duizenden onschuldige Beni-Snassen zijn door jouw schuld vermoord.

En toen op gevaar af van door particulieren als BASTOS te worden vervolgd voor laster, heb ik in de „Guerre Sociale" een reeks vragen opgesteld. De „Matin" heeft mijn vragenlijst gepubliceerd, die twee dagen daarna in Algerië is aangekomen door het uittreksel, dat de „Matin" er van gegeven heeft. Ik heb de volgende vragen gesteld: Is het waar dat de heeren BASTOS, TROUIN, generaal LYANTEY de hand hebben gehad in die machinaties? Is het waar, dat er een proces-verbaal opgemaakt is inhoudende, dat de Turky de Zenith heeft in beslag genomen? Is het waar, dat er een ware machinatie op touw is gezet om geweerschoten uit te lokken op het huis van den heer MULLER? Is het waar dat de heer MULLER deze laagheid bedreven heeft?

Reeds twee weken stel ik deze vragen, reeds twee weken heeft men in het land, waar de heer TROUIN zich verbergt, mijn vragenlijst, en hoe meer ik om licht vraag, om waarheid, zooveel te meer zwijgt men, maakt men zich uit de voeten, verbergt men zich. Ik heb den heer TROUIN laten dagvaarden, de dagvaarding heeft hem bereikt, en hij ontrekt zich.

Ik heb mij niet bij den brief van GIRAULT bepaald. Het is mijn ambacht als historicus en journalist de documenten op te zoeken, te trachten ze te groepeeren, mij zelf een beredeneerd denkbeeld te vormen, het is het beroep van mij, die uit de werkende klas gekomen ben, die deel had kunnen uitmaken van de klasse, waartoe de heer advocaat-generaal behoort, het is mijn beroep die werklieden in te lichten, die kleine winkeliers, die boeren, wier onwetendheid en lichtgeloovigheid men exploiteert en te trachten

hen er toe te brengen, hun ware belangen te begrijpen. Evenals de journalisten van vroeger, uit den tijd toen het dagblad een tribune voor de waarheid was en niet een handelszaak, een moordplaats voor de waarheid, heb ik de duisternis willen doorboren.

Dat is ongetwijfeld een ijdeltuitige en logenachtige houding, niet waar mijnheer de advocaat-generaal?

De „Revue de Paris" van den 15den December is mij in handen gekomen.

De „Revue de Paris" is een revue, waarvan de leiding in handen is van een eminent geschiedkundige, lid van de academie evenals die heer DE VOGÜÉ, dien gij gisteren als getuige hoordet: de heer ERNEST LAVISZE, oud-hoogleeraar aan de Sarbonne, tegenwoordig directeur van de Hoogere Normaalschool.

De heer LAVISZE heeft zich omringd van een staf van eminente medewerkers, waaronder de heer VICTOR BÉRARD, die bekend zal zijn bij diegenen van u, die zich een weinig met geschiedenis bezighouden. Het schijnt mij toe, dat er onder de juryleden een archief-bewaarder-kenner-der-oude-handschriften is; waarschijnlijk is het daarom, dat de heer advocaat-generaal met zooveel nadruk herhaalde dat wij de archieven willen vernietigen, hij wilde mij zonder twijfel bekladden bij den archivaris die tegenover mij zit. Deze archivaris-paleograph kent zeer zeker den heer VICTOR BÉRARD, die vier jaar geleden examinator was aan de zeevaartkundige school, en die aan de bestudeering der Marokko-kwestie verscheidene grondig gedocumenteerde artikelen gewijd heeft.

Het nummer van den 15den December bevat een dier artikelen.

Hij spreekt er over de campagne tegen de Beni-Snassen, hij herinnert er aan, dat het in het geheel geen vijanden van Frankrijk zijn, dat zij sedert vijftig jaren de wereld verbaasd hebben door hun onderwerping en hun eerbied voor de veroveraars van Algerië.

Het artikel eindigt aldus:

„Laat ons ten minste hopen, dat deze schoone krijgs-operatie niet ontaardt in een financiëele. De ijzermijnen van Ras Foural, die behooren aan den marabout EL HABRI, worden sedert lang geschat en begeerd; na de samenkomsten te Rabat, waar de heer REGNAULT en generaal LYANTEY aan ABD-EL-AZIZ onze wenschen en onze behoeften in de grensstreek kenbaar maakten en waar ABD-EL-AZIZ zijn toevlucht nam tot onze beurs, spraken

de financiers, die den Maghzen geld leenden, van een grenswijziging tusschen Kiss en Teniot-ess-Sassi. De Ras-Foural zou van meester veranderen met zijn erts van 65 pCt."

Dat is nu geen anarchist, geen revolutionair, geen vaderlandslooze als GIRAULT, die dat schrijft: dat is een gematigd man, een man met hoogen academischen graad, een geleerde, VICTOR BÉRARD.

Leest morgen uwe bladen en met behulp van de documenten, die ik hier bij breng, zult gij begrijpen wat zich daar, in het land der Beni-Snassen, afspeelt.

Men vroeg hen eerst 5.000 francs, zij konden niet betalen.

Men verwoest hun land, men ontsteelt hun hunne kudden; men steekt hunne dorpen in brand; men laat het granaten van den heer SCHNEIDER regenen. En uit vrees, dat de journalisten in hun vaderlandslievende geestdrift de heldenfeiten der Fransche troepen mededeelen, verbiedt men hun de colonnes te volgen.

De Beni-Snassen vragen gratie. Men vraagt hen 500.000 frs; zij hebben geen 5.000 francs kunnen betalen, zij zullen geen 500 000 fradcs kunnen storten, gij kunt er zeker van zijn.

Maar men zal hen zeggen: „Men scheldt u de betaling van 500.000 francs kwijt, echter zult gij in een grenswijziging toe moeten stemmen. En men zal die wijziging zoodanig maken dat onder het Fransche grondgebied opgenomen wordt de ijzermijn, waarvan het erts 65 pCt. gehalte heeft, en ieder zal tevreden zijn, vooral . . . de heer SCHNEIDER.

Laagheid en domheid der koloniale uitbreiding door middel van het kanon.

Ziedaar, wat ik weet van de Marokko-zaak. De heer advocaat-generaal sprak zoo straks van de walging, die mijne artikelen bij hem verwekten, mijn weerzin is niet minder dan de zijne, echter wij walgen niet van dezelfde dingen: over smaak valt niet te twisten.

De advocaat-generaal FRÉMONT. — Ieder doet, wat hij kan.

HERVÉ. — Ieder doet, wat hij kan, volgens mijnheer de advocaat-generaal. Mijnheer de advocaat-generaal kan in z'n roode toga voor z'n verantwoording nemen — hij kan het trachten — al die schelmerijen, het bombardeeren van ontmantelde steden, de moord op vrouwen en kinderen, het neerschieten van gewonden krijgsgevangenen; al die bandietenstreken kan de heer advocaat-

generaal met z'n roode toga bedekken. Ik, met mijn toga van advocaat, met die toga, die ik onteer, ik weiger ze daarmede te bedekken. Ik overleg bij mezelve: „Er zijn gezworenen te Parijs. Zij verfoeien mij; dat is natuurlijk wijl zij mij kennen uit de dagbladen, die zij gelezen hebben; dagbladen die alle in handen zijn van de geldmannen, die ik aanval. Zij mogen mij verfoeien; maar het gaat er hier niet om na te gaan of ik door den keizer van Duitschland betaald word om de verdediging van het vaderland te ondermijnen, ook niet of ik de archieven wil verbranden. Het handelt zich er hier om te weten, of wanneer ik hun deze documenten bijbreng, deze aanwijzingen waar de bewijzen te vinden zijn, of zij mij dan toch nog durven veroordeelen. Dat is hier de zaak, niet waar?

De eenige vraag, die hier te stellen is, is deze: „Hebben de soldaten zich gedragen als bandieten en moordenaars? Ja dan neen? Zijn de soldaten, die in het belang van de financiers en kapitalisten, die ik u heb aangewezen, weerlooze lieden hebben vermoord, krijgsgevangenen neergeschoten, gewonden afgemaakt; zijn die soldaten bandieten en moordenaars? Ja, dan neen?" Dàt is hier de vraag!

Voor mij blijft het hetzelfde, of men een huis berooft, dan wel een geheel land; of men zich van revolvers bedient om bij nacht een trein te overvallen, dan wel of men met kanonnen met verre draagkracht eene geheele weerlooze bevolking vermoordt te Casablanca, in beide gevallen begaat men een boevenstreek.

De eerlijke lieden uit alle partijen (de patriotten er onder begrepen) moeten — willen zij hun land niet beleedigen — met ons protesteeren tegen die laagheden. Zij moeten ophouden de bedrijvers ervan als heiden te behandelen en ten sterkste hunne afkeuring en weerzin te kennen geven.

Hoe komt het, dat zij, de patriotten onder u, geen afkeer hebben van die Algerijnsche tirailleurs, wien gij hun land ontstolen hebt, wier vaders gij hebt vermoord en die om een hap eten en hun dagelijksche soldij zich voor uwe kapitalisten tot de beulen hunner eigen Marokkaansche broeders maken?

En hoe komt het dat, indien gij oprechte patriotten zijt, uw afkeer niet nog grooter is voor die Elzassers van het vreemdenlegioen, die onder voorwendsel dat men voor 37 jaar geleden hun hun land ontstolen heeft, de kathedraal van Straatsburg gebombardeerd, dat men hen op de afschuwelijkste manier mishandeld heeft, die onder dat voorwendsel dienst genomen hebben

en op andere ongelukkigen honderdvoudig wraaknemen voor wat anderen hun hebben aangedaan? Ziet ge, van deze huichelarij zou ik walgen, als ik patriot ware!

Maar hoe dan toch, zijt gij zoo onnoozel dat gij niet inziet dat uwe groote dagbladen den draak met u steken, als zij in alle toonaarden den lof bezingen van het kanon, als middel bij de koloniale uitbreiding?

Hoe dan toch, merkt gij niet. dat al die groote dagbladen slechts bestaan kunnen door de advertentiën, die de groote financiers hun zonder na te rekenen, meer dan overvloedig betalen? Alle hebben zich verkocht aan de macht van het geld, waardoor zij zich tot de spreektrompet der financiële wereld hebben verlaagd.

Hoe dan toch, ziet gij niet in, ondanks hun geestdriftige artikelen, dat het toch ten slotte uwe millioenen zijn, die in Marokko worden verkwist.

Ja, zeker, het is waar, de Marokkaansche leening brengt den heer SCHNEIDER, brengt de Banque de Paris et des Pays-Bas 20 pCt. winst op; maar om hen in staat te stellen tien millioen in de zak te steken, hebt gij, belasting-betalers, reeds 200 millioen boven uw gewone belasting betaald, om bestellingen in kanonnen en ander materiaal te kunnen doen aan ... den heer SCHNEIDER. En het is nog niet uit... Gij hebt de kosten der expeditie betaald. Na Tonkin, Madagascar, Dahomeij, na Tunis, na Algiers, is het nu Marokko; zoodra zien zij niet weer een prooi onder het bereik van hun klauwen of zij werpen zich er op. Gij zult de rekening wel betalen. De struikrooverij, die zich tooit met den weidschen naam: „koloniale politiek" heeft u sedert 30 jaren reeds milliarden gekost.

Mijnheer de advocaat generaal zeide, toen hij ons eene teekening in de „Guerre Sociale" toonde: „zie die vuiligheid". Die vuiligheid is een teekening van GRANDJOUAN, den grooten kunstenaar, die bekend is over de gansche wereld door de „Assiette au Beurre". Deze teekening stelt voor een Fransch vaandel in een hoop lijken van Marokkanen geplant; een officier en een financier kijken toe en een van hen, wijzend op het vaandel, zegt: „Wanneer het in dien mesthoop is geplant, beteekent het geld!"

Ja, dat verschaft enkelen millioenen, maar wat GRANDJOUAN er onker verstaat is, dat die krijgsbedrijven ten slotte bekostigd worden met de milliarden van de belastingopbrengers, en dat,

wanneer er niet wordt opgepast, avonturen als die van Marokko, u binnen kort (zooals het twee jaren geleden bijna het geval was) in een grooten Europeeschen oorlog zouden kunnen wikkelen.

En geloof niet, dat wij de noodzakelijke bestaansvoorwaarden van het kapitalistisch regime niet zouden begrijpen. ,. Wij zijn besliste tegenstanders, dat spreekt van zelf; wij willen dat de voortbrengings- en ruilmiddelen gemeenschappelijk eigendom worden: dat is eene idee, die ik deel met de socialisten der gansche wereld, maar toch begrijp ik, dat zoolang het kapitalistische stelsel bestaat, het kapitaal behoefte heeft aan afzetgebied, dat de Fransche werklieden, de Fransche handel in zekere mate profiteeren zullen van de winsten afgeworpen door het nieuwe afzetgebied dat de groot-industrie heeft kunnen openen. Maar er zijn twee manieren om zijn afzet te verzekeren. Ik spreek tot kooplieden, tot wie ik het argument moet terugwerpen, dat zij in al hun kranten kunnen vinden, n.l. dat die koloniale expedities onmisbaar zijn voor de algemeene welvaart des lands. Daar is ten eerste de manier, waarop de SCHNEIDER's het aanleggen; met kanonnenvuur; zij maken zich meester van het koloniale gebied; ze zijn geheel alleen, ze verkoopen hunne waren tegen den prijs, die ze zelf bepalen, concurrentie is niet te vreezen; ze hebben een expeditie gevoerd met het geld der belasting-betalers; en als dat dan al gevaar voor oorlog met zich brengt, en als er dan al inboorlingen worden vermoord; wat deert het hun, zij steken de millioenen op.

Maar de groot-industrie heeft, gelukkig, onder het kapitalistische stelsel, andere middelen om aan afzetgebied te komen. Zij wil groote werken uitvoeren. Waarom herstelt zij niet in Frankrijk zelf, uw kanalisatiesysteem, dat u tot spot maakt van de Duitsche groot-industrie? Waarom vraagt gij geen kapitalen om het verouderde materiaal harer textielfabrieken te vernieuwen om in staat te zijn te concurreeren tegen de Engelschen en Duitschers, die lachen, en daarin hebben zij geen ongelijk om de minderwaardige machinerie van ons industriegebied.

De heer SCHNEIDER wil afzetterrein voor zijn fabrieken. Laat hij zich dan eerst inrichten voor de vervaardiging der 315 lokomotieven en de 800 wagons, die men volgens het rapport van den heer SIEGFRIED van Januari 1906 tot October 1907 in het buitenland heeft moeten bestellen.

Er zijn nieuwe landen, zonder kapitalen en zonder industrie, zooals Brazilië, oneindig rijker dan Marokko. De „Bank van Parijs en de Nederlanden" en haar politieke agent, de heer

DOUMER, zijn op het oogenblik bezig van Marokko een afzetgebied te maken voor Fransche fabrieken en het Fransche kapitaal. Laat ze hun gang gaan! Dat die heeren van de industrie en de financiën hunne zaken doen, niemand die daar iets tegen heeft; maar dat moeten ze dan op eigen kosten doen en niet op die der belastingbetalers. Dat moeten ze dan doen zonder bloedvergieten, zonder het leger te mobiliseeren, het *nationale* leger nog wel, om met kanonschoten en geweersalvo's hun aan afzetmarkten te helpen.

„Ik ga voort."

Als gij na dat alles het noodig vindt u tot medeplichtigen te maken van SCHNEIDER en z'n bende en op uwe verantwoording te nemen de laagheden in Marokko bedreven door bandieten in Fransche uniformen, het staat u vrij: dan hebt ge mij slechts te veroordeelen, mij achter de tralies te zetten, mij voor een jaar in de gevangenis der „Santé" te doen opsluiten . . . . Ik ben niet bevreesd de gevangenis in te gaan, ik ga er zelfs met blijdschap in, als ik er in slaag de moord op de Marokkanen te verhinderen of te doen ophouden. Maar als gij deelt in de bewondering van den heer Advocaat-Generaal voor die schuimers en bandieten veroordeel mij dan. Indien gij meent, dat die koloniale bandieterij moet worden aangemoedigd, tref mij dan. Neemt voor mij geen verzachtende omstandigheden aan. Dat wil ik niet!

Maar als gij mij veroordeelt, welnu, beklaagt u dan niet, wanneer uwe belastingen voortdurend stijgen; of wanneer die koloniale strooptochten u op een goeden dag in een grooten Europeeschen oorlog wikkelen. En vooral, wanneer de Duitschers u eens uwe provinciën zullen ontstelen, zooals gij heden ten dage de Marokkanen van hun vee en hunne ijzermijnen berooft, moet gij u niet bij mij komen beklagen. Ik meet niet met twee maten, ik maak geen *distinguo**) als sommige jezuieten, ik zeg niet als de hoogleeraar aan de universiteit Vogué, dat er zekere gevallen zijn waarin men krijgsgevangenen mag fusilleeren, of open steden bombardeeren of vrouwen en kinderen zonder sommatie neerschieten. Als de Duitschers dat doen te Bazeilles, dan is dat zeer slecht; maar als de Franschen zooiets uitrichten in Marokko wordt dat ineens heldhaftigheid. Kom, genoeg huichelarij! Indien gij de schurkenstreken, die ik u aangetoond

---

*) Onderscheid.

heb, zonder protest laat begaan, moet gij u niet beklagen, als een ander maal een die sterker is dan gij u den voet op den borst zet. Dan moet gij niet komen grienen; in elk geval reken dan niet op mij om u te beklagen.

Indien gij mij bij toeval vrijspreekt, hebt dan geen vrees; wat mijnheer de Advocaat-Generaal er ook van zegge, men zal niet gelooven, dat ge Hervéïsten geworden zijt. De publeke opinie zal zeggen: „Wat is dat, wat beteekent dat? De Parijsche jury veroordeelt HERVÉ niet, den man van het vaandel op den mesthoop .... Dat is vreemd. Als de gezworenen van Parijs, die kooplieden zijn, die tot den middenstand behooren, die geneesheeren zijn, architecten, archiefbewaarders; als deze mannen, die geen revolutionairen zijn, waarvan velen zelfs misschien nationalisten zijn of gematigde republikeinen, HERVÉ vrijgesproken hebben, dan moet daar iets achter zitten, dat ons nog niet helder is. Wij moeten licht hebben."

Dan zal mijn doel bereikt zijn; ik zal de openbare meening hebben wakker geschud tegen de vrijbuiters uit de financiëele wereld en tegen onbewuste oorlogsbonken die op bevel daarginds gemoord en geplunderd hebben.

Eén woord, om daarmede te eindigen: Welke uw uitspraak ook zij, ik ga voort!

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

De jury komt uit de raadkamer terug, spreekt het schuldig uit zonder verzachtende omstandigheden aan te nemen.

De voorzitter PLANTEAU. — HERVÉ, wat hebt gij te zeggen over de oplegging der straf?

HERVÉ. — President, ik vraag het maximum als Zola.

Het hof veroordeelt HERVÉ tot het maximum, zijnde: een jaar gevangenisstraf en 3.000 francs boete.